

Demokrati och byråkrati – inte två sätt att styra

Universiteten ska bli mer ekonomiskt självständiga inom de närmaste åren. Det talas om extern styrelserepresentation, ökad extern finansiering och på vissa håll diskuteras till och med terminsavgifter.

Reformen, som innebär att universitetens beroende av marknaden ytterligare ska öka, motiveras liksom de flesta reformer idag delvis med en tungrodd byråkrati i det gamla systemet. Farhågorna om vad denna privatisering innebär behöver inte nödvändigtvis uttryckas i politiska termer, det behöver inte handla om ett ställningstagande till höger eller vänster. Man kan också peka på det rent ogenomtänkta i vissa drag av reformen.

Universitetet som organisationstyp har ett mål (att bedriva forskning, sköta

undervisning och sprida kunskapen), marknaden har andra mål (främst ekonomisk vinst). Den tredje formen av organisation, byråkratin, är ett sätt att garantera genomskinlighet i organisationers administration och jämlikhet för deras användare, men har förutom det inget annat mål i sig. Byråkratin är i grunden en demokratisk ideologi, något man ofta tycks glömma när man pekar ut den som marknads fiende.

Statens ansvar för universitetens ekonomi borde garantera samma sak som byråkratin i sin idealform – ett skydd mot bästa broder-mentalitet, nepotism och godtycke. Frågan är väl vad marknaden kan garantera, om något alls.

Tungrodd byråkrati kan tyda på en överdriven tilltro till vad systemet kan sköta om och på ansvarsflykt, men kan

alltså egentligen inte i sig stå som ett argument för att universiteten borde bli mer marknadsinriktade. Också marknaden kan lida av likartad byråkrati, men då heter det administration. Skillnaden är av typen grad snarare än art.

Universiteten, liksom sjukhusen och andra gamla skråväsenden, fungerar varken som rena byråkratier eller som rena marknadsorganisationer. Detta på grund av organisationernas mångbottnade målsättningar som står vid sidan om marknads nycker, men inte heller tycker om att bli inpressade i alltför snäva regelsystem. En alltför hög grad av det ena eller det andra försätter hela organisationen ur balans (läs mera om universiteten som byråkratiska ”nästan-företag” i **Emma Vironmäkis** artikel på sidan 7).

Som **Jared Sonnicksen** konstaterar på sidan 4-5 är byråkratin paradoxalt nog både en förutsättning för demokrati och ett hinder för densamma. Byråkratiska system är ett skydd mot godtycke, det är också de som kan garantera att principen om likhet inför lagen följs i praktiken. Men samtidigt verkar det också finnas en gräns för hur mycket ”systemet” kan arbeta för oss (om regelföljande skriver

Lars Hertzberg också på sidan 15). Det verkar finnas en gräns där just demokratin förutsättning övergår till att vara ett hinder för demokratin, också här handlar det snarare om en gradskillnad än artskillnad.

Det ogenomtänkta i reformer som alltför lättvindigt flyttar ut statens ansvar till marknaden är att man tycks se demokrati och byråkrati som skilda sätt att styra och organisera. Som om man tänker sig att demokratin kan fungera utan en viss grad av byråkrati. Det är rentav felaktigt att beskriva universitetsreformen i termer av att universiteten blir mer ekonomiskt självständiga, snarare flyttas beroendet över från en maktfaktor till en annan. Från staten som kunde garantera demokrati och genomskinlighet bland annat tack vare sin grad av byråkrati, till marknaden som ofta verkar se regler och garantera jämlikhet som sin stora fiende.

Man kan bara hoppas att en vettig diskussion om ansvar och demokrati kommer igång innan reformplanerna har hunnit bli regler som måste följas för reglernas skull.

Sara Othman
sothman@abo.fi